

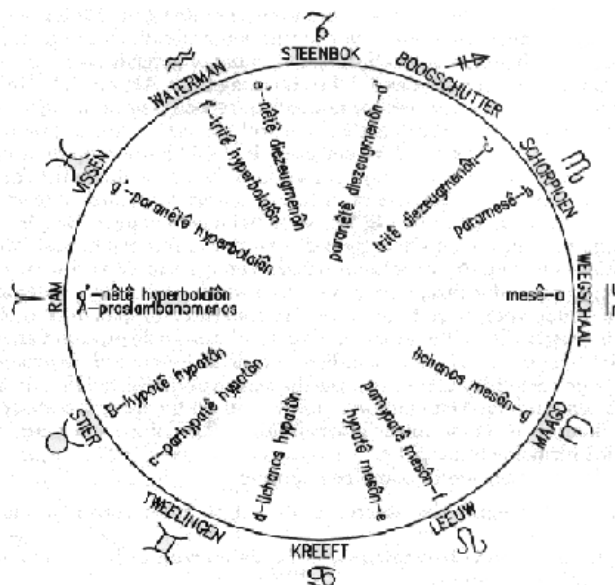
Muziek, wetenschap, filosofie en kosmos

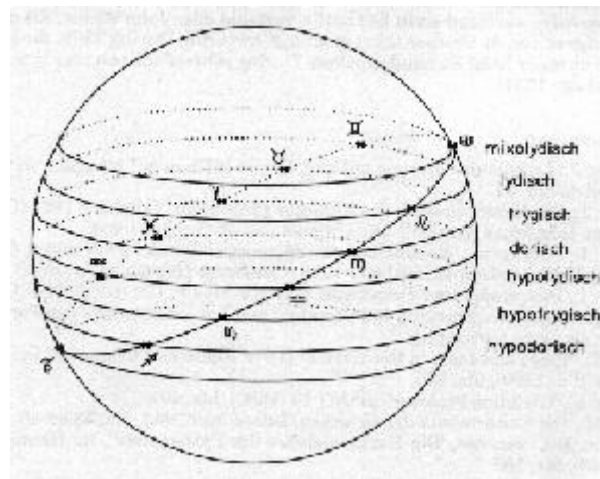
Muziek was in de Griekse oudheid een wetenschap. Dat is duidelijk wanneer we de verschillende theoretici nalezen. Ze geven verschillende regels om een goed lied te maken. Aristides onderscheidt drie soorten composities: de hypatoïde voor het lage register van de stem, de mesoïde voor het middenregister en tenslotte de netoïde voor het hoge register. Eens een keuze gemaakt onderscheidt hij nog eens drie stadia die een voor een moeten (zouden moeten) gevolgd worden: de keuze van het toonbereik (lêpsis), dan het combineren van klanken, toongeslachten, toonbereik en toonreeksen (misis) en tenslotte het bepalen van de versieringen in de melodie (chrêsis).

Ook de filosofen hadden hun zegje over de muziek. Socrates begon te dichten toen hij in een droom de opdracht zou gekregen hebben om 'mousikên' te maken. Want opvallend, in de vijfde eeuw voor Christus is de muziek nog niet als zelfstandige kunst bevestigd. Ten tijde van Plato was dit al verbeterd. Zelf klaagde Plato over de 'verderfelijke' tonen die moesten verband worden om de jeugd niet te bezoedelen. Maar hij kon dit - ondanks zijn groot filosofisch gezag - niet verhinderen. Aristoteles mocht het meemaken dat muziek als zelfstandige kunst werd aanvaard. En hij hield er dan ook van om zijn zegje erover te doen. Zo poneerde hij dat het octaaf te vereenzelvigen is met de denkkraft (noëron), de kwint met het waarnemingsvermogen (aïsthetikon) en de kwart met de levenskracht (hektion).

De muziek kreeg naderhand meer en meer invloed en behoorde na een tijdje tot de opvoeding van de kinderen. Eerst en vooral kregen ze al de mythen te horen waarin de muziekinstrumenten worden verklaard qua oorsprong en de gevolgen van hun oorsprong. Over de oorsprong/mythen van muziekinstrumenten verwijs ik naar de aparte hoofdstukken over de instrumenten zelf. Maar het was een feit: muziek leren spelen behoorde tot de opvoeding. Een meisje die kon spelen vergrootte zelf haar kansen op de huwelijksmarkt. Een constante die ze te horen kregen in hun opvoeding was uiteraard de tegenstelling Apollo-Dionysos, rust - onrust, maat - chaos, sereniteit - roes...

De muziek was ook verbonden met de kosmos. Filosofen lieten niet na om te benadrukken dat de muziek een kopie is van de harmonie die heerst in het universum. De sterrentekens kwamen zodoende overeen met toonsoorten (bovenste afbeelding)), kwarten en kwinten kwamen overeen met menselijke deugden en aardse elementen (onderste afbeelding)

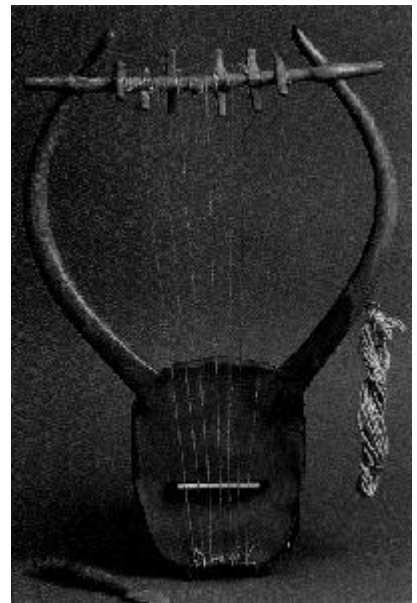
Snaarinstrumenten

Snaarinstrumenten hebben een enorm lange geschiedenis. Ze komen al voor vanaf 2000 voor Christus in Mesopotamië. Vanaf de Griekse tijd komt de ontwikkeling van de verschillende snaarinstrumenten in een stroomversnelling met vooral de uitbouw van de verschillende soorten lieren. De snaarinstrumenten werden bespeeld met de vindere of met plectrums. Strijken is pas een fenomeen dat ontstond vanaf de middeleeuwen.

De lierachtigen worden grofweg ingedeeld in twee categorieën: diegene waarvan de klankkast gemaakt is van het deksel van een schildpad (lier en de barbitos) en diegene die een gebouwde klankkast in hout hebben (de kithara en de phorminx). Dit verschil in materiaal zorgde er impliciet voor dat de eerste vooral werd gebruikt door amateurmuzikanten, de laatste door beroepsspelers. De laatste had ook een hogere status, en dit uitte zich in het veelvuldig afbeelden op vazen etc. en vernoemen in de literatuur. Echter, soms is het gebruik van de verschillende niet zo consequent, iets wat ook al voorkwam bij het verschil tussen de verschillende koperen blaasinstrumenten !

Het ontstaan van de lier is verbonden met een mythe. Hermes zou de uitvinder zijn. Toen deze god nog geen dag oud was, klom hij uit zijn wieg en vond op zijn ontdekkingstocht van de wereld een schild van een schildpad. Hij spande er runderhuid omheen, stak twee horens door de gaten waar eens de poten van het dier zaten en knoopte aan de horizontale verbinding tussen de twee armen een aantal snaren. Toen Hermes ooit op een dag schapen stal van Apollo, werd deze gesust door het geluid van het instrument zodat Hermes zijn straf ontliiep. Het instrument kreeg zo een goddelijke status.

De linker afbeelding is een miniatuurlier gevonden in Mainz en stamt uit de Hellenistisch/vroege Romeinse keizertijd.

De rechterafbeelding is een reconstructie van een lyre, te bezichtigen in het Britisch Museum.

Een groter type, ook nog met de schildpadschild, is de barbitos. Het heeft langere armen, waardoor de snaren langer zijn. Gevolg hiervan is dat het timbre van dit type lager moet geweest zijn. De phorminx en kithara hebben dus een houten klankkast. Het verschil tussen deze twee is miniem en ligt hem vooral in de bouw en de versiering. De armen van de tweede zijn dikker en steviger gebouwd. Daardoor kon het aantal snaren gevoelig uitgebreid worden. In de literatuur wordt melding gemaakt van kithara's met wel 11 snaren. Op de eerste foto boven is duidelijk te zien dat de snaren gestemd konden worden. Zodoende kon de speler ervoor zorgen dat het instrument in de drie verschillende geslachten kon gestemd worden. De snaren, gemaakt meestal van schapendarmen, waren gerangschikt van laag naar hoog en de laagste snaar bevond zich het dichtst bij de speler. De instrumenten werden immers (bijna) altijd al staande bespeeld en een arm werd tegen de borst gehouden. Zo kon de rechterhand de snaren bespelen, de linkerhand dempen.

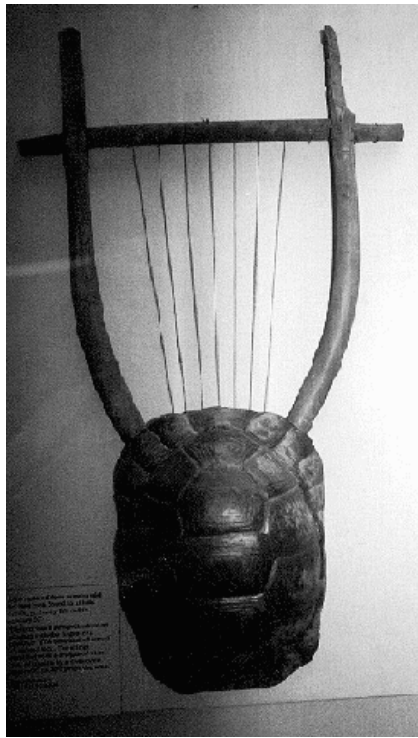

Foto: British museum